Brudstykker af

BEDSTED

SOGNS HISTORIE

Samlet, bearbejdet og udgivet af

Henning Haugaard

TILLÆG TIL NR. 6 • DECEMBER 1983

Indhold

- Brorson-slægten	1
- Nicolaj Brorsons kaldelse til præst i Bedsted	3
- Brorsons egen udlægning af hverdagen	3
- Udgivet skrift om Anne Christine Brorsons død	5
- Hans Adolf Brorson, en kommende salmedigter!	7
- Sagn om Anne Christines død og begravelse	8
- Et møde mellem Brorson og Spangenberg	9
- Striden mellem Brorson og provst Kock	9
- Brorsons afsked med menigheden i Bedsted	12
- Nicolaj Brorsons besøg i Bedsted 1739	13
- Aagaards beskrivelse af Brorson ca. 1825	14
- Brorsons salme i "Den Danske Salmebog"	14
- Barfoeds roman om "Det rare trekløver"	15

Forsidebilledet

viser et kobberstik af Nicolaus Brorson fra 1750. Det findes i den kgl. kobberstiksamling i "Statens Museum for Kunst".

Meddelelser

I "Bedsted Sogns Historie" nr. 6, dec. 1983 er der en artikel om de enkelte præster ved kirken. Da der om Nicolaj Brorson findes så meget spændende stof med tilknytning til Bedsted sogn, som desværre ikke kan medtages deri, har jeg udarbejdet et særligt Brorson-hefte, som jeg hermed vil tilegne den tidligere præst i Bedsted Poul Andersen, nu Hellevad, for hans store interesse for "Det rare trekløver Brorson", samt den nuværende præst Frederik Birkler.
Dette heftes enkelte artikler er kronologisk opbyggede og stort set med de benyttede kilders originale tekst, hvilket er vist med "..".
Skulle enkelte læsere være mere interesserede kan jeg anbefale det supplerende litteratur, der findes bag i heftet.

Med venlig hilsen
Henning Haugaard

ISSN 1903 - 8828

Brorson slægten

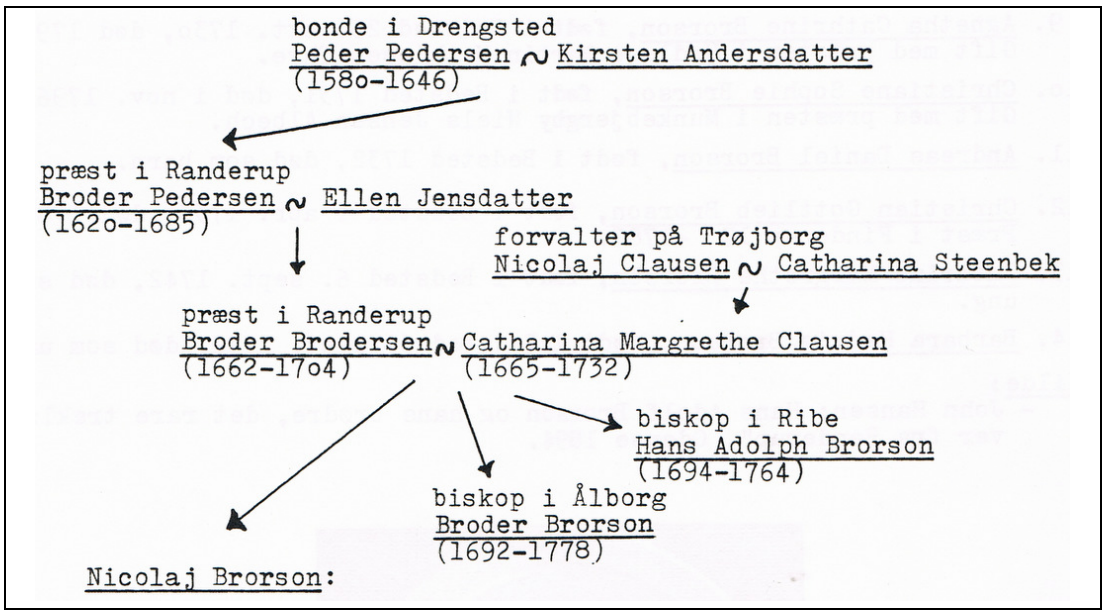

Nicolaj Brorson:
Han blev født i Randerup 23. juli 1690, død i København 30. marts 1757, begravet foran koret i Nicolaj-kirken i København.

Ægteskaber:
1. g. gift 24. sept. 1716 med Anne Christine Bruun, født i Nr. Løgum, død i Bedsted 7. juni 1721, datter at præsten i Nr. Løgum Christian Bruun (- cl710) og Anne Cathrine Stahl.
2. g. gift 6. okt. 1722 med Barbara Agnetha Hansen, født i Humtrup 27. maj 1703, død i København 27. apr. 1750, datter af præsten i Humtrup i Tønder provsti, Johannes Hansen (1667-1714) og Catharina Steenbek.
3. g. gift 12. maj 1751 med Charlotte Marie Vogetz, født 22. maj 1697, død i København 14. dec. 1752, datter at kaptajn i garden, Conrad Adolph Vogetz (-1709) og Barbara Marie Fuchs.
4. g. gift 19. sept. 1753 med Anna Fogh, født i København 1694, død 3. aug. 1764, datter af brygger og kammerråd i København, Laurids Fogh og Kirstine Hansdatter Leegaard.

Børn af 1. ægteskab:
1. Broder Brorson, født i Bedsted 8. aug. 1717, død 25. marts 1755. Præst i Hundstrup og Østerild i Thy 1744-1755.
2. Christian Theophilles Brorson, født i Bedsted 20. jan. 1719. Postmester i Haderslev.
3. Cathrine Margrethe Brorson, født i Bedsted 17. nov. 1720, død 1740.
4. Anne Christine Brorson, født i Bedsted 7. juni 1721, død 30. maj 1753. Gift med præsten i Snesere, Peder Nielsen Agerbech.

Børn af 2. ægteskab:
5. Johannes Brorson, født i Bedsted 21. aug. 1723, død 24. sept. 1772. Præst i Thisted og Tilsted i Thy 1765-1772.

6. Oluf Adolph Brorson, født i Bedsted 19. dec. 1724, død 8. apr.1773. Præst i Hillerslev og Kåsted i Thy 1750-1773.
7. Johan Peter Brorson, født i Bedsted 1. apr. 1726, død 10. jan.1796. Præst i Døstrup 1754-1791.
8. Nicolaj Brorson, født i Bedsted 11. feb.1728, død 1788. Præst i Branderup 1756, i Bolderslev 1759, i Stenmagle 1760-1788.
9. Agnetha Cathrine Brorson. født i Bedsted 23. okt. 1730, død 1791. Gift med præsten i Undløse, Martin Mathiesen Thye.
10. Christiane Sophie Brorson, født i Bedsted 1731, død i nov. 1796. Gift med præsten i Munkebjergby, Niels Jensen Albech.
11. Andreas Daniel Brorson, født i Bedsted 1732, død som barn.
12. Christian Gottlieb Brorson, født i Bedsted i apr. 1733, død 1787. Præst i Finderup 17xx-1787.
15. Cathrine Margrethe Brorson, født i Bedsted 6. sept. 1742, død som ung.
14. Barbara Hedvig Brorson, født i Bedsted 6. sept. 1742, død som ung.

Kilde:

- John Hansen: ”Hans Adolf Brorson og hans brødre, det rare trekløver fra Randerup”. Odense 1894.

Nicolai Brorson, sognepræst til Nicolai Kirke i København. Billedet er fra 1753 og er hentet i Den Kgl. Kobberstiksamling i Statens Museum for Kunst.

Nicolaj Brorsons kaldelse til præst i Bedsted

”Anden søndag i advent 1715 blev colloborator* Nicolaj Brodersen præsenteret på valg i Bedsted af gehejmeråd Königstein. Af 57 afgivne stemmer faldt de 47 på ham. Valget blev konfirmeret 18. jan. 1716. I februar rejste Brorson derfor til Rendsborg for at overstå den sædvanlige eksamen. Derefter blev han ordineret i Bedsted, onsdag post dom. Sexages af Theodor Dassov og søndagen efter den 8. marts 1716 indsat i embedet af provst Hoyer i Flensborg.

Provst Koch i Aabenraa, der egentlig skulle have gjort det, ville ikke, da Brorson i hans øjne ikke var den rette. Det var jo ikke hertugen, der havde udskrevet valget i Bedsted og stadfæstet det. Koch var gottorper tro og ville derfor hverken være til stede ved valget eller forrette introduktionen.

Brorson og provst Koch må dog hurtig være kommet på talefod med hinanden, ja oven i købet knyttet venskabsbånd. Provsten døbte Brorsons børn, og i 1733 lod han endda en søn få navnet Christian Gottlieb efter provsten i Aabenraa”.

Kilde:
- H. Hejselbjerg Paulsen: ”Sønderjydsk Psalmesang 1717-1740”. 1962.

Oplysning:
- * = colloborator = hører, lærer.

Brorsons egen udlægning af hverdagen

”Anden søndag i advent 1715 blev jeg valgt af menigheden til præst i Bedsted og indsat anden søndag i fasten 1716.

Så snart jeg havde tiltrådt dette embede og alvorligt overvejede, såvel hvilket arbejde som også hvilket regnskab for dette arbejde der forestod mig, talte jeg i de første katekisationer med mine tilhørere om den velsignelse af guds ord og om den inderlige bøn, som vi på begge sider skulle hige efter og derfor være ligesindede om.

Jeg havde da den glæde, at det forslag, jeg stillede om at samles om lørdagen før skriftemålet. (Det var skik, at de, der ville til alters, gik enkeltvis til skrifte. Det fandt sted om lørdagen) til bedetime i kirken, fandt almindelig tilslutning og samtygge i menigheden. Fra den tid af har jeg stadig om lørdagen holdt bedetime med menigheden i Bedsted kirke og gjorde det på følgende måde:

Efter at der var sunget en morgensalme, læste jeg fire kapitler af bibelen, thi det var mig meget om at gøre at undervise min menighed vel og se den grundfæstet i guds ord. Derpå forklarede jeg i en bods- eller skriftetale noget at de oplæste kapitler. (Brorson læste især fra højsangen, og han fik også sognefolkene til at købe bibler og tage dem med i kirken). Bodstalen endte med en hjertelig

bøn efter tekstens indhold og menighedens tilstand, og den barmhjertige Gud gav tilhørerne så stor lyst til at komme, og så stor en attrå efter at lære, at de endog under deres travle arbejde om sommeren med hø- og kornhøsten kom hjem fra marken kl. 7 om morgenen til bedetime i kirken.

Også i Øster Terp blev beboerne enige om, at ingen skulle gå på markarbejde før efter bedetimen i kirken. Når bodstalen var endt og der var holdt bøn, blev alle og lod sig overhøre, både gamle og unge, og denne katekisation sluttede med en salme, hvorpå hver gik til sit arbejde. Men de, der ville til skrifte, blev for deres andagts skyld tilbage i stilhed, til alle var skriftede, og vi sluttede så med en kollekt, Herrens velsignelse og en kort salme.

Også selve søndagsgudstjenesten var stærkt besøgt. Efter prædikenen gennemgik jeg med dem på kirkegulvet, hvad jeg havde talt om, og to timer efter højmessen gik jeg om sommeren atter hen i kirken og gennemgik i katekisation såvel den bodstale, jeg havde holdt om lørdagen, som også søndagsprædikenen, så mine tilhørere fik hver prædiken tre gange til nogle sjæles kendelige vækst i Guds nåde og kundskab.

Efterdi nu nogle at disse mine lærvillige tilhørere holdt sig til mig for at høre mere om Kristus og sammen med mig tilbede ham i mit hus, så kunne jeg ikke lukke min dør for dem, som mit hjerte stod åbent for. Jeg glædede mig meget mere ved at kunne opbygge dem og ved selv at blive opbygget af sådanne, som hellere ville besøge og høre deres sjælesørger end, hvad der desværre sker så tit og på så mange steder, at besøge kroerne, julestuerne og den slags forfængelige sammenkomster, hvor der høres og ses så mange forargelige ting til de arme menneskers fald og deres timelige og evige fordærvelse".

Kilde:

- J. Lorck: "Beytrage zu der neusten Kirchengeschichte in den Königl. dänischen Reichen und Ländern". Kopenhagen und Leipzig 1757, side 561-566. Genoptrykt i L. J. Koch: "Salmedigteren Brorson - En mindebog til to hundredeåret for hans julesalmer". Lohses forlag, København 1932, side 36. Her gengivet ordret, men med enkelte små udeladelser.

Skrift om Anne Christine Brorsons død

Efter knap 5 års ægteskab døde Brorsons hustru Anne Christine i barselseng 7. juni 1721. Hun blev kun omkring 25 år gammel. Nicolaj Brorson sørgede meget over hendes død, og udgav derfor sammen med sine 2 brødre et lille skrift med titlen:

"Nicolai Brorsons
sidste Afskeed
Med sin i Livet Høyst-Elskede og
i Døden Høyst-besørgede
Egte Hustrue
Den fordum Hæderbaarne, meget Gudelige og Dyd-Zirede, nu Salige
Matrone,
Salig
Anna Christina Brorson etc".

Først fulgte et digt af Nicolaj Brorson:

”Mit hjerte i mig slog,
Når jeg så ofte så
Din daglig sangebog
på bordet for dig lå.

Tak for hver dag og stund,
Jeg havde her den ære,
At sådan rosenmund,
Min mage måtte være.

Jeg vil beflitte mig,
At jeg og vore små
Kan, når Gud vil, med dig
For Jesu trone stå”.

Broder Brorson, en af de tre brødre fra Randerup. Han blev senere biskop i Aalborg stift.

Dernæst fulgte et par salmer, en original samt en oversat. Så kom turen til Broder Brorson. Han skrev et langt digt i aleksandriner og sluttede med en højstemt lovtale på latin.

Til sidst var det Hans Adolf Brorsons tur. Først med et aktuelt politisk billede, hvori han priser gravens rige og til slut skriver han et poetisk digt om Anne Christine:

”Om jeg Christines grav et paradis vil kalde,
Da skal vel mangen een i slige tanker falde:
Hvor kan en askekrog, den sorte ormevrå
Med frydens paradis i nogen ligning stå?
Før skulle herreslot sig rime med en tue,
Det mindste nattelys med solens blanke lue,

Det store verdens hav med mindste dråbe vand,
Før Eden lignet blev med gravens mørke land.

Jeg lader Paradis beholde al sin ære,
Dog så, at graven skal for hende prisen bære.
O du vort Kikajon, vort søde hvilerum,
Vor legems aftægtsbo og længsels hovedsum.

Hvor vores tunge krop skal aldrig mere værke,
Men bo så trykkelig i trykheds enemærke,
Der man lyksalighed af Paradis forjog,
Den da sin residens i gravens skanse tog.

O I ved Jesu død frifegted nederlande!
Hvor ingen sorg og synd sig med vor fred skal blande,
Luk dine porte vidt, du friheds skanse, op,
Så hviler hun fra strid, vor stive legems krop.

Så længe som vi på vort tunge støv må slæbe,
Til døden bryder ind, og sidder os på læbe,
Er ingen ro og rast, vi tumles som et hav,
Men her er rolighed at finde i vor grav.

Det stærke firmament i solens blanke rige
Skal gravens herlighed i alle poster vige,
Var verden end en ring af purest ofir-guld,
Den demant derud i er dog vor graves muld.

Her er et ormested, mens siden Edens slange
I Kristi grav blev gjort til evig spot og fange,
Og siden livsens træ blev ned i graven lagt,
Så miste døden strax i graven al sin magt.

Af den bedrøved mand med sine fire poder
Der ser du Edens strøm med sine fire floder,
Vor bods og karses gråd er Paradisets vand,
Just af det slags vi ved, Guds engle glæde kan.

Her er en rose lagt trods Edens rosmariner
Af Kristi roser, af de rareste Christiner,
En rose himmelsød, imens vi hende så
Hvis længsels minde vi til døden bære må.

At og den jord og sted, hvor hun sig lod begrave,
Er os et blomsterbed og yndig rosenhave.
Sov Sødt, du yndigste, udi din rosendal !
I evighedens vår du evig blomstre skal".

Heftet blev trykt i Flensborg. Provst Kock, Aabenraa holdt ligtalen, og efter tidens skik blev der til begravelsen skænket 2 alterlys til kirken. Til hver af dem blev der fæstet et våbenskjold, hvorpå

man mindedes den døde til lysene var brændt ned. Også her blev det betroet lillebroderen Hans Adolf Brorson at forfatte indskriften på disse 2 skjolde:

1.
De lys og æretegn, på Herrens alter sat,
Skal ikke føre os din yndighed i sinde
Som bæres af enhver i dybest længsels minde
Min vidner, at du varst et lys i mørkheds nat.

2.
Her står vel navnet neden til,
Men den som dyden tegne vil
Må gerne slette navnet ud
og sætte: ALTID CHRISTI BRUD. (Anne Christine Brorson)

Kilde:
- H. Hejselbjerg Paulsen: "Slesvigs delte bispedømme - Festskrift ved Slesvigs bispedømmes l000 års jubilæum 1948". 1949. Side 296.
- Hans Adolph Brorson: "Troens rare klenodie med svanesang". 1884.

Hans Adolf Brorson - en kommende salmedigter!

Ved Anne Christines død har vi for første gang noget fra Hans Adolf Brorsons digterhånd. Han har uden tvivl holdt virkelig meget af sin svigerinde. Liget af denne unge, smukke kvinde, der i graven blev smykket med roser (jvf. årstiden) fra den store præstegårdshave, har sikkert rørt ham dybt. Indtrykket herom har i den grad fæstnet sig i hans bevidsthed, at det aldrig senere blev udslettet.

Det er næsten sikkert, at det er denne begivenhed, der har fået Hans Adolf Brorson til at bruge rosen som et symbol i hans digtning. - - Man kan ligefrem ane den røde tråd i linierne: "Her er en rose lagt trods Edens rosmariner" og "Sov sødt du yndigste udi din rosendal" til hans senere så velkendte linie i julesalmen: "Den yndigste rose er funden".

Sagn om Anne Christine Brorsons død og begravelse

Anne Christine Brorson blev begravet på Bedsted kirkegård 19. juni 1721. Kisten blev ført ud fra præstegården gennem en såkaldt dødedør i vestfløjen.

Hun skal på kirkegården være blevet begravet usædvanlig dybt i modsætning til fx begravelser i Agerskov sogn, hvor ligene knap nok blev helt tildækkede.

Graven skal desuden have været så stor, at man med ligvognen kunne køre helt ned i graven med hende.

Stenen, som man passerer på vej ind i kirken. Stenen skal forestille en træstub, der måske er sat over Nicolaj Brorsons første hustru Anne Christine Bruun. Foto: H. Haugaard, 1980.

Anne Christine skal også være blevet begravet lige ved siden af stien og midt imellem lågen i diget og tårnet, således at Nicolaj kunne se graven på sin vej ind kirken.

Det er derfor stor grund til at tro, at den sten, der står der endnu, forestillende en træstub, muligvis et rosentræ, er gravstenen over Anne Christine Brorson. Oven på stenen sidder en marmorrest nedfældet, der muligvis er resterne at et kors, der så senere er forsvundet.

Stenen er i nyere tid (i kirketjener Chr. Andersens tid) blevet flyttet lidt mod syd i forhold til sin oprindelige plads.

Kilde:
- Peter Bøje og Johan B. Møller, Bedsted: Mundtlige oplysninger fra 1976.

Et møde mellem Brorson og Spangenberg

”En novemberaften i året 1733 kom en mand fra Sivkro til Bedsted og fortalte Brorson, at han der havde hilst på magister August Gottlieb Spangenberg, der var grev Zinzendorfs medarbejder fra Hernhut. Han havde på tilbagerejsen fra København først besøgt provst Schrader i Tønder, og var denne aften kommen med postvognen til Sivkro for der at blive natten over. Med den gamle vej derhen lå kroen 2 ¼ kilometer øst for Bedsted. Det var allerede ud på natten, men da Brorson hørte dette, spændte han straks hestene for sin vogn og kørte selv derhen for at hente ham hjem til sig. Da han kom til kroen, var det allerede 2 timer siden, at Spangenberg var gået til hvile. Desuagtet måtte han dog ud at sin gode søvn og med hjem i Bedsted præstegård, hvorfor ”Brorson blev så glad, som om han havde gjort en stor fangst”. Kærligheden sammensmeltede hjerterne, og mange velsignede samtaler blev ført i præstegården”.

Kilde:
- August Gottlieb Spangenbergs brev til Zinzendorf af 23. nov. 1733. Trykt i J. Brodersen: ”Fra Gamle Dage”. 1912. Side 475.

Striden mellem Brorson og provst Kock

”Forsamlingen, som Enevold Ewald havde skabt i Højst, opstod nu også i Bedsted. For første gang i historien begyndte det folkelige liv at komme i bevægelse. En religiøs vækkelse.

Med vågent blik fulgte provsten i Aabenraa hændelserne. Modsætningen mellem dem opstod først, da Nicolaj Brorson slog ind på nye veje og begyndte at holde konventikler. Først da begyndte striden.

I 1729 fortalte rygtet i Aabenraa, at sognepræsten i Bedsted holdt ”bedetimer” i sit hus morgen og aften. Rygtet ville vide, at ikke blot en del at sognets folk, men også udensogns tog del i disse møder.

Da det kom provsten for øre, ville han først ikke skænke rygtet tiltro. Men da rygtet holdt sig følte han sig foranlediget til at minde Brorson om, at den slags møder, ikke var tilladt. Drejer det sig om bedemøder, hører de ind under ”liturgiam sacram”, og de tilkommer kun kongen.

Endvidere minder provst Kock om, at ”konventiklerne” i Sachsen og andre egne har voldt så megen skade, at myndighederne har set sig nødsaget til at forbyde dem. Provsten vil derfor venligst tilråde Brorson at indstille disse bedemøder, som rygtet har så travlt med. Han bør tilråde de folk, som kommer der, at holde deres andagt hjemme.

Brorson svarer omgående, at han aldeles ikke holder konventikler i sit hus; han holder derimod en daglig bedetime med børn og tyende og anbefaler folk at gøre det samme i deres hjem. Hans hensigt er alene at fremme Guds ære og søge sjælens frelse. Del kan Satan imidlertid ikke lide og

lader derfor sine folk føre klage imod ham. Det hænder også, at der indfinder sig "einige hungrige Seelen zu ihrer Erbauung", mens andre i denne adventstid sværmer i krostuer eller holder juleleg. Det gør Brorson ondt, at han mod sin vilje skulle handle imod kongens lov eller ringeagte sine foresattes påtale.

Med denne forklaring lod provst Kock sig så stille tilfreds. I et langt brev forespurgte Brorson derefter generalsuperintendent Conradi om hans bedetimer kunne kaldes konventikler. Han fortæller heri udførligt om sine bedetimer først.(jf. side 3)

Der indfinder sig 20-30 personer, plus minus. Ved højtider flere, men husets egne folk var 27 personer, deriblandt 3 studenter, som forberedte sig til eksamen. Om hverdagen synges 4, om søndagen 6 salmer.

Conradi svarer Brorson at de aldeles ikke var konventikler. I Guds navn kan han rolig fortsætte sine bedetimer.

I 1734 har provsten igen måttet høre rygter om, at præsten i Bedsted stadig holdt bedetimer i sit hus, og at der skete forargelige ting under disse møder.

Brorson svarer hertil, at han ikke har forlangt nogen at overvære den øvelse, og mange indfinder sig desværre heller ikke. Men kommer en eller anden hungrig sjæl, kan jeg ikke lukke døren i for dem. - -

Herren selv kan ikke fordømme bedetimerne, thi han prædikede selv offentlig i templet, i huse, på skibe, i ørkenen, på bjerge, i haver og ved alle lejligheder, altså vidner min samvittighed med mig, at jeg gør ret heri, at jeg i Guds hus og mit eget så vel som andres huse søger at frelse arme sjæle, hvilket hverken har været, er eller bliver Deres højædle højærværdighed mishageligt.

Bedetimerne har uden tvivl mere lignet konventikler end private husandagter. Af sognefoged Broder Ratenburg i Bedsted, som også har deltaget i møderne, får provsten at vide, at "ein guter Theil der Gemeinde" deltog i møderne, og at "eine alte lahme Frauenperson jezuweilen des Abends in der Versammlung vieler Leute ein Gebeth hielte, wobey der Herr Pastor und die anderen auf die Knie gelegen und nachgebetet haben". - - Ja, præsten skal endog have opfordret hende til "aus der Fülle ihres Herzens und der Geistes ihr Gebeth zu verrichten".

Disse sidste nye oplysninger fik bægeret til at flyde over. Provsten bestemte sig derfor til at lade sagen gå sin gang ved tjenstlig at indberette sagen til generalsuperintendent Conradi i Rendsborg.

Denne indfandt sig en dag, pludselig og uden varsel, i præstegården i Bedsted for personlig at undersøge sagen. Det traf sig netop, at de samme aften skulle have et såkaldt gudeligt møde, som biskoppen overværede.

Nogen tid efter modtog Brorson et forseglet brev, der viste sig at være fra kongen. Var det en afskedigelse? Havde provst Kock alligevel haft heldet med sig? - Men, da Brorson fik brevet åbnet, så han, at kongen bød ham komme til Koldinghus en bestemt dag for at prædike for sig. Dagen oprandt. Brorson satte sig i sin vogn, for kongens vilje måtte efterkommes. I slotskapellet i Kolding prædikede han "til majestætens særdeles store fornøjelse" over 1. Johs. kap. 5, vers 4. "Alt det, som er født at Gud, overvinder verden, og dette er den sejr, som har overvundet verden", og om Jesu åndelige krigsmænds sejrvinding.

Men hvad havde kongen i sinde med ham, derom fik han endnu ingen besked. Roligt rejste han hjem til Bedsted igen.

Kort efter skulle kong Chr. VI en tur til Slesvig for at mønstre sine tropper. Her traf han sammen med provst Schrader, og da han var kongens rådgiver i kirkelige spørgsmål hvad angik de sønderjyske landsdele, rådførte kongen sig med ham. Netop på den tid syslede kongen med tanker om en fornyelse at kirkens liv, og som et vigtigt middel dertil måtte han have højnet præstestanden. Det var kongens højeste ønske at få varme og dygtige personligheder frem på pladser, hvor de kunne få den største indflydelse. Og han var nu gennem længere tid blevet overbevist om, at der især i Sønderjylland fandtes velegnede præster, som kunne stille sig i spidsen.

Samme efterår udnævnte kongen derfor Nicolaj Brorson til slotspræst ved Frederiksborg Slot og til sognepræst for menigheden i Hillerød.

Kilde:

- H. Hejselbjerg Paulsen: "Sønderjydsk Psalmesang 1717-1740". En kirkehistorisk undersøgelse. 1962. I uddrag fra siderne 196-202.
- H. Hansen Schmidt: "Høg over høg". Kronik i Jydske Tidende lørdag den 3. feb. 1973.
- Oplysning: Konventikel = privat sammenkomst i en snæver kreds til drøftelse at religiøse emner (ifølge fremmedordbogen)

Brorsons afsked med menigheden i Bedsted 1735

"Den 25. nov. 1735 rygtedes det, at Brorson var blevet udnævnt til slotspræst ved Frederiksberg Slot. Det vakte megen bedrøvelse og sorg blandt hans tilhørere, der elskede og ærede ham som deres far.

Alle hans hadere og elskede stimlede sammen, og råbte: "det er for vore synder og ulydighed imod vor himmelske fader, vi skal friste denne hårde skæbne, han tager vor Fader, vor sjælesørger, vor fromme Hr. Nicolaj fra os, o ve os, vi var ham ej værd".

Brorson tog afsked i Bedsted kirke med sine sårede tilhørere med allerstørste vemodighed, Han var næsten ikke i stand til at tale for gråd, og hvad han med nød fremførte, blev døvet af hans tilhøreres gråd og hylen. Brorson sagde derfor ofte: "Det var en at mine tungeste forretninger at tage afsked med Bedsted menighed". Hans bortgang fra menigheden smertede endog de grove ugudelige i sognet. De kom til ham og med tårer i øjnene til afsked bad om forladelse.

Den dag Brorson rejste fra Bedsted var hans hus og gårdspladsen opfyldt at hans tilhørere som også tilforn havde taget afsked med ham. De samledes atter til slutning, at bevidne deres kærlige sindelag og sige ham deres sidste farvel. Det var kun lige at han kunne komme ud af huset og igennem dem ud til vognen, og da han atter sagde dem farvel med få ord, thi han kunne selv ikke tale meget for vemodighed, hylede og græd de alle og råbte: "Farvel Hr. Nicolaj, vor fromme præst, vi samles i himlen, Gud være med Eder og Eders, tænk på os i Eders bønner. O Gud være med Eder. Ser vi Eder ikke mere her?" - På dette spørgsmål lovede han dem, for at trøste dem, om Gud

ville, da at besøge dem en gang og formanede dem at holde sig til Gud, elske og lyde deres brave og gudfrygtige nye lærer (Rasmus Mönich).

Præstegården i Bedsted fra dengang den havde stråtag. Yderst til venstre ses det vindue, bag hvilket Hans Adolf Brorson efter sigende skal have haft sit værelse i den tid han opholdt sig her hos broderen. Billedet er taget fra vest omkring århundredskiftet.

Derefter fulgte de bagefter vognen ud at byen. Degnen* i Bedsted sørgede så meget ved hans afrejse, at han blev syg derved og døde nogle uger efter, siger en gammel beretning".

Kilde:
- Holger Fr. Rørdam: "Præsten Nicolaj Brorsons levnet. - Et livsbillede fra pietismens tid", artikel i "Kirkehistoriske Samlinger 1887-89". Side 665-712.

Oplysning:
- Degn i Bedsted Claus Hessel, født i Bedsted ca. 1700, død i første halvdel af 1736.

Nicolaj Brorsons besøg i Bedsted 1739

"I året 1739 opfyldte Brorson det løfte, han havde givet sin menighed i Bedsted, om at besøge dem.

Da han rejste til Holsten for at besøge sine venner dernede, magede det sig således, at han netop en søndag kunne være i Bedsted. Det forårsagede en "besynderlig glæde blandt alle i byen. Alle ville se ham, alle ville tale med ham, og endelig lod han sig overtale til at holde for dem i præstegården en opbyggelsestale. Da der overalt var proppet og stoppet, og de præstegården ikke kunne rumme, stod udenfor i haven, hvorfor man åbnede vinduerne så de også kunne høre ham.

Den bevægelse, der overalt skete herved, var kendelig at de mange tårer, der ved den lejlighed blev udløst. Han endte sin tale med formaning og alvorlig bøn, og derpå fortsatte han sin rejse".

Kilde:
- Holger Fr. Rørdam: "Præsten Nicolaj Brorsons levnet - Et livsbillede fra pietismens tid", artikel i Kirkehistoriske Samlinger 1887-89. Side 689.

Aagaards beskrivelse af Brorson ca. 1825

"Han kaldtes Hr. Nicolaj. - Han var særdeles agtet og yndet i menigheden for sin fromhed, blidhed, nedladenhed og godgørenhed.

Han skal have indført den endnu bestående skik (ca. 1825), at med lig og kirkegangskoner kan en eneste person ofre, idet hele følgeskabet førhen, ligesom i Hellevad, ofrede. Hans ord i denne anledning skal omtrent have været disse: "at så mange går og et offer gør ustyr og forstyrrer andagten i kirken. Hvad Gud og godtfolk have bestemt får jeg alligevel, lader os derfor afskaffe denne skik, og det være nok, at en går op at ofre".

Brorson dømte humant med hensyn til musik og dans og lod gerne de unge have den fornøjelse. Også tillod han sin kone at "blive ved bryllupper og danse, idet han selv forlod selskabet, enten for at besøge syge i byen eller for at drage hjem.

Hans gavmildhed var så stor, at han, nar han kørte hen for at besøge en fattig syg, ikke sjælden lagde en ½ tønde rug i vognen og forærede ham. Ja, der fortælles mig, at han en gang kørte fra Terp til Bedsted og undervejs mødte Peter Mathiesens far af Bedsted som kun sjældent besøgte kirken. Misfornøjet over slig forsømmelse spørger Hr. Nicolaj ham om årsagen til samme, og da manden svarede, at han ingen sko havde, drog præsten sine egne sko af fødderne og gav ham dem med ordene: "Se, nu har du sko, lad mig nu se, at du kommer i kirke".

Også når en bonde ej punktlig kunne betale sine kongelige udgifter, rejste han med egen befordring til Aabenraa og formåede øvrigheden til at have tålmodighed".

Kilde:
- Brudstykke af en "menighedskrønike", forfattet af præsten Laurentius Aagaard 1819-25. Den findes bag i kirkebogen i Bedsted præstearkiv Aa 2 1751-1764. Landsarkivet i Aabenraa.
- Artiklen har også været trykt i Jydske Tidende 27. dec. 1948: "Fra N. Brorsons præstetid i Bedsted" af Carl Langholz.

Nicolaj Brorson i ”Den Danske Salmebog”

Mel. A. P. Berggren 1859 (eller som 267)

394. Amen, siger nu tilsammen:
Amen, Herren gøre så!
Amen, Jesus, svar nu amen!
Amen er dit segl derpå!
Amen! sig: Kom i mim favn!
Amen! ja, i Herrens navn!

Niels Brorson 1742.

Barfoeds roman om ”Det rare Trekløver”

I 1952 skrev Niels Aage Barfoed en roman om Hans Adolf Brorson med titlen ”En rose mellem torne”. Med et rigt kendskab til de gængse kilder, der belyser Brorson-familiens historie skrev han en spændende og levendegjort fortælling om de tre brødre Brorsons liv.

De følgende sider er uddrag fra denne roman med indføjede kommentarer, der binder beretningen sammen til en fortælling om især Hans Adolf Brorsons tid hos broderen Nicolaj i Bedsted sommeren 1716:

I begyndelsen at 1700-tallet kom der et åndeligt oprør til Danmark, som gik over i historien under navnet "pietismen". Pietist betyder overfrom, og vækkelsen kom sydfra med rødder helt tilbage til reformationen gennem bl.a. de engelske puritanere (de rene).

I Danmark fik pietismen først foden inden for ved hoffet i København, men en folkelig bevægelse startedes først et tiår efter og det var i Sønderjylland.

Tidspunktet kan fastslås helt nøjagtigt. Det var i 1718, at præstesønnen fra Øster Højst, Enevold Ewald (far til digteren Johannes Ewald) kom hjem som 22 årig for at blive hjælpepræst hos sin far, efter at have studeret i Tyskland, i Halle.

Han var fyr og flamme og må have været en at Danmarks største prædikanter. Folk strømmede til, hvor han talte. Men det, som gjorde det betænkeligt i de kirkelige myndigheders øjne, var de forsamlinger uden for kirken, som uvilkårligt blev følgen. Inden året var omme, måtte den gamle sognepræst forsvare sin søn over for provsten.

Forsamlingerne var opstået, så at sige af sig selv, forklarede præsten Niels Ewald. Sønnen havde i al uskyldighed besøgt sin bedstemor søndag eftermiddag og holdt andagt med hende og hendes datter. Det var blevet til noget regelmæssigt, og nogle naboer hørte om det, og bad om at være med. I løbet at forbløffende kort tid var de blevet så mange, at de flyttede over i kirken. Vækkelsen var som en lavine, der var begyndt at glide.

De store navne i Tyskland var Spener og Francke. Pietismens højborge var Jena og Halle med deres vajsenhuse og universiteter, der i disse tider tiltrak studenter alle vegne fra.

Hovedtanken i den pietistiske forkyndelse er, at kristendom er noget, der skal praktiseres eller opleves. Ligesom en pinefuld oplevelse af synd og en befriende oplevelse af tilgivelse for Kristi skyld. Deraf følger så et nyt liv, hvor man sørger over det, Gud sørger over, og glæder sig over det, som Gud glæder sig over, for eks. at et menneske omvender sig. - Nu lød for første gang den spørgende prædiken, du-prædikenen, og som gik til angreb på den enkelte.

Vækkelsen bredte sig fra sogn til sogn, hvor der sad andre unge præster. I Bedsted var Nicolaj Brorson blevet præst i 1716. Også han var hurtigt blevet en ivrig pietist, hvis virke fik skelsættende betydning for pietismen og ikke mindst for sognets senere religiøse liv.

Nicolaj Brorson holdt "bedetimer" i præstegården, hvilket provst C.G. Kock i Aabenraa var meget oprørt over. Brorson forsvarede sig med, at Jesus jo også prædikede i huse, på skibe, i ørkenen og på bjerget.

Provsten var dog stadig oprørt; han havde af sognefogeden hørt, at en stor del at menigheden deltog, og at ”en gammel lam kvindes person” ledede bønnen, mens præsten og de andre lå på knæ og bad efter hende.

Nicolaj Brorson havde 2 brødre, Broder og Hans Adolf. "Det rare treklaver" blev de senere kaldt. De stammede fra Randerup, hvor deres far Broder Brorson (-1704) var præst.

Faderen forberedte selv brødrene til optagelse på Ribe katedralskole, hvorfra de en efter en blev sendt videre til Københavns universitet.

I 1712 var det således Hans Adolfs tur, men han gik af en eller anden grund i stå i sine studier. Han var derfor en træt og nedbrudt mand, da han midt i sommeren 1716 fulgte storebroderen Nicolajs tilbud om at tage ophold i Bedsted præstegård …

> ”Det var helt sært, da han kom til Gram, ikke at skulle fortsætte til Ribe og Randerup. men skulle dreje mod Syd. Men på den anden side var det ham ikke ukært, at han kunde vente lidt med at vise sig i sit hjem. Måske kunde han komme lidt til kræfter hos Nikolaj, så at hans moder ikke skulde blive alt for ked af at se ham.
>
> Fra Løgumkloster spadserede han den sidste mils vej til Bedsted. Han kendte godt vejen. Han havde enkelte gange som dreng været på besøg i præstegården sammen med sine forældre. Det var mærkeligt at tænke på, at det nu var Nikolaj, hans egen bror, som dog kun var fire år ældre end han selv, der nu var lovlig kaldet sognepræst der. Og lige i hælene på den tanke fulgte en anden, som var pinefuld: han kunde selv, endda for et år siden, have siddet som lovlig kaldet sognepræst et eller andet sted, hvis altså - -. Han standsede og tørrede sig sveden af panden. Hvor var det dog frygtelig varmt!
>
> Præstegården gemte sin lange længe bag en række af tætte, men forkrøblede træer. Han standsede lidt i indkørslen. Det var et smukt hus at se på, anseligt og rummeligt. Men det forekom ham, at det ikke så venligt eller indbydende ud. Han syntes, det så på ham med onde og kolde øjne, men det var måske, fordi der ikke var gardiner for nogen af vinduerne. Nikolaj var åbenbart ikke kommet rigtig i orden endnu.

Han nærmede sig langsomt, og hans hjerte tog på at banke voldsomt. Hvordan ville Nikolaj tage imod ham? Naturligvis måtte han være forberedt på bebrejdelser, og han skulde også nok tage roligt og ydmygt imod dem. Men bare de nu alligevel ikke blev alt for slemme.

Han halvvejs snublede over det slidte trappetrin, famlede sig igennem en bælgmørk forstue og nåede en dør, som han bankede på. En frisk kvindestemme sagde ”Kom ind!” Han åbnede skælvende døren og trådte ind i en stor, næsten tom stue, hvor to kvinder var beskæftiget med at sømme på noget broget stof

- måske de manglende gardiner. Den ene var et sværlemmet og rødmosset fruentimmer, åbenbart et tyende, den anden var lille og fin i blegrød struttende kjole og en allerkæreste lille hue højt oppe på det lyse hår. Hun havde venlige og levende øjne, og dem rettede hun nu nysgerrigt mod den indtrædende.

”Er det Hans Adolf!” udbrød hun glad og blottede den mest indtagende perlerad af tænder. Hun rejste sig og gik ham i møde med udrakte hænder.
”Ja”, sagde han. Han følte sig så inderlig dum og hjælpeløs og kunde absolut ikke finde på noget andet at sige end det.
”Jeg er Kristine Bruhn”, sagde hun og tog begge hans hænder.
”Jeg er Nikolajs forlovede”.

Havde Hans Adolf ikke været forvirret før, så blev han det nu. Så optaget havde han været af alt sit eget, at han ganske havde glemt, at Nikolaj i et af sine breve havde omtalt sin forlovelse med præstedatteren fra Løgumkloster.
”Nej virkelig!” stammede han. ”Det - det glæder mig”.
”Da ser du ellers ikke meget ud til at glæde dig!” udbrød hun med en perlende latter. ”Og vi kender dog ellers hinanden. Jeg kan godt huske dig fra gamle dage. Kan du ikke huske mig”.

Hans Adolf Brorson, der var den yngste af de tre brødre. Sammen blev de kaldt Det Rare Trekløver. Billedet er fra hans egen bog ”Troens rare Klenodie”, en genudgivelse fra 1884.

”Jo oh!”, sagde han for skams skyld. Han kunde ikke huske andre pigebørn fra den præstegård end en lille tyk og vigtig tøs. Kunde det være mulig, at det var den samme som denne søde og venlige jomfru? Det måtte vel være så.

”Velkommen skal du i al fald være”, sagde hun. ”Men hvor du ser træt og ophedet ud! Mariane - du kommer til at finde noget læskende til studenten her - og noget at spise må sandelig også fremskaffes.
Den rødmossede pige kastede et nyfigent blik på den fremmede, inden hun forsvandt for at sørge for det fornødne.
Hans Adolfs generthed fortog sig hurtigt, og han følte sig inderlig godt tilpas, da han kort efter sad foran et solidt måltid.

Kristine sad på den anden side af bordet med hænderne i skødet og betragtede ham.
”Nu må du endelig spise. Der er mere i spisekammeret”.
”Nu slår du dig vel til ro her” sagde hun i en helt anden tone. ”Du kan da også så godt blive her, når vi er blevet gift”.
”Tak, det er venligt af dig. Hvornår skal I giftes?”
”Om et par måneder”.
”Åh, er der så længe til?” sagde han og så betænkelig ud.
”Nej, så tror jeg næsten ikke - så længe går det vist ikke an at blive her”.
”Vist går det an. Nikolaj er meget gæstfri, og det vil jeg også være”.
”Hvor er Nikolaj for resten henne?” spurgte Hans Adolf og så sig om i stuen, som om han ventede, at han skulde have forputtet sig et eller andet sted.
”Han er ude i sognet. Han er bestandig på farten”.
”Også når du er på besøg?”
”Ja, naturligvis. Det skulle dog ikke gøre nogen forskel. Jeg skulle nødig hindre ham i hans pligter. Han forsømmer ingen dag at tale med sine sognebørn om deres sjæles salighedssag”.
Hans Adolfs øjne var blevet store.
”Går han ligefrem rundt og taler med folk - sådan gjorde Far aldrig - og heller ikke Ole Holbek”.
”Heller ikke min far”, sagde hun. ”Ikke tidligere i al fald - nu begynder han så småt. Der sker jo så meget i denne tid”.
”Hvad er det, der sker?”
Hendes øjne fik en ny glans. Det var næsten, som om de afspejlede noget overjordisk.
”Guds ånd blæser over egnen”, sagde hun henført. ”Den trænger ind i mange hjerter, både hos præster og hos almuen. Der bryder nyt liv frem”.

Hans Adolf havde lagt kniv og gaffel fra sig. Han sad og så forundret og betaget på den unge piges strålende øjne.
”Du må forklare mig lidt nærmere, hvad det er”, sagde han, ”jeg forstår ikke rigtig”.
”Nej, det må Nikolaj. Forklare det kan jeg ikke - jeg kan kun føle det inden i mig, og så øve mig i at leve det. Men jeg takker Gud hver dag, for hvad han har åbenbaret for os”.

Lidt senere kom Nikolaj hjem. Hans Adolf stod ved vinduet og så ham komme, og atter tog hans hjerte på at banke. Selv om han ikke ængstedes helt så meget som før for at møde ham, var han dog lidt urolig.
Han stirrede ud på broderen, der gik langsomt og så ud til at være noget træt Det var helt sært at se ham i præstekjolen, men den klædte ham godt. Den gjorde ham højere og også værdigere.

Hans Adolf gik ud i gangen for at tage imod ham. Nikolaj spærrede øjnene op, og al træthed var med et slag forsvundet.

”Kæreste Hans Adolf, er det virkelig dig! Rigtig velkommen skal du være i Jesu Navn”.
Han bredte sine arme ud, omfavnede og kyssede ham på kinden. Hans Adolf kunde ikke holde tårerne tilbage. Aldrig var han blevet modtaget af Nikolaj på den måde - og så netop nu, hvor han havde ventet sig noget ganske andet!

”Du ved ikke, hvor jeg glæder mig over, at du er kommet”,
sagde Nikolaj og lagde armen på hans skulder. ”Jeg ved, du har haft det strengt, og jeg har bedet meget for dig og jeg tror, jeg skal få nåde til at hjælpe dig. Jeg er vis på, at lyset fra det høje også snart skal komme til at skinne for dig. - Men lad os nu gå ind”.

Inde i Stuen var det Kristines tur til at blive omfavnet.
”Dejligt, at du er her endnu, min elskede!” udbrød Nikolaj. ”Jeg var så bange for, at vognen skulle være kommet efter dig, inden jeg nåede hjem”.
”Det var jeg også”, sagde hun. ”Det skete jo forleden dag”.
”Åh ja, du kan tro, jeg sørgede over det, og jeg var bange for, at du var blevet vred på mig, fordi jeg ikke havde skyndt mig mere”.
”Hvor kan jeg vredes over, at du er ivrig i din Herres tjeneste?”
Nikolajs ansigt strålede.
”Åh, for en perle, du er! Hans Adolf, ved du, hvad det er for en perle, jeg har erhvervet mig?”
”Nikolaj dog!” - skammede hun ham ud.
”Jo, jeg tror næsten, jeg ved det”, sagde Hans Adolf med et stille smil.
”Din bror og jeg er vist allerede blevet helt gode venner”, sagde hun.
”Det glæder mig, sådan skal det være. Og nu skal vi have en rigtig god tid her. Vi skal hjælpe hinanden., Vi skal hjælpe dig til sundhed på legeme og sjæl, og så skal du hjælpe mig”.

Nicolaj Brorsons hustru fra 2. ægteskab, Barbara Agneta Hansdatter. Billedet er af samme type som det af Nicolaj Brorson på side 2. De findes i Den Kgl. Kobberstiksamling i Statens Museum for Kunst, som numrene 1632 og 1633. Billederne måler 16 x 9,5 cm. Og er fra 1755.

”Det ville jeg gerne, men jeg frygter for, jeg ikke vil kunne hjælpe stort”, sagde han modløst. ”Jeg har kun så få kræfter”.
”Du skal snart få kræfter, min ven. Og når Guds hellige ånd ret får rørt ved dit hjerte og oplyst dit sind, så vil du fyldes med lyst til at tage fat i vingården, og så vil der også være god brug for dit arbejde, kan du tro. Der er mægtig grøde overalt, priset være Gud! Når jeg går rundt i mit sogn og taler med de elskelige, dyrebare sjæle, så fornemmer jeg gang på gang, hvor det gærer og bryder. Nogle er der vel, som står ånden hårdt imod og ikke vil forlade deres synder og deres vildfarelser, men for mange er timen ved at nærme sig - høstens herlige time. Åh, de er som svulmende druer, modne druer, der hænger tungt ned fra rankerne lige til at plukke ”.

Hans Adolf kunde intet sige, han stod som tryllebunden og bare så på Nikolajs ansigt. Det var, som om det var et helt nyt ansigt - det samme og dog helt anderledes, som når solen skinner på et landskab og forandrer det, skønt det dog stadig er det samme landskab. Her var det blot et solskin, som ikke kom udefra men indefra. Han brændte efter at få at vide, hvordan denne underfulde forvandling var sket med hans broder, men han kunde ikke komme af sted med at spørge. Det er ikke så let for den fattige mand at spørge den rige, hvordan han har erhvervet sin rigdom.

Men om aftenen, da Kristine var taget tilbage til Løgumkloster, og de to sad på en bænk ude i haven i det svindende dagslys, fortalte Nikolaj.
”Det var Broder, som først fandt frem til livet, nede blandt de velsignede hellige studenter i Kiel. Åh, du skulde have set disse levende og nidkære unge mennesker, der var kommet fra Halle og havde været disciple hos selveste Francke.

”Francke?” sagde Hans Adolf og rynkede panden, i det han tænkte sig om. ”Det forekommer mig, at jeg har hørt Hans Bartholin nævne det navn i sine forelæsninger.”
”Javist så.” Nikolaj rystede smilende på hovedet. ”Og han rasede over det navn. Skulde man dømme efter Hans Bartholins udtalelser, så var Francke og Spener ikke andet end tøjlesløse sværmere, hvis hele virksomhed går ud på at fordærve den sunde lære og forvirre ubefæstede sjæle. Det troede jeg også selv engang, men nu ved jeg bedre, Herren være priset! Nu ved jeg, at det, der kaldes for den sunde lære i virkeligheden mangen gang er den døde og golde lære. Og nu ved jeg også, hvad det vil sige, når ånden kommer og blæser til de svage emmer under asken, så ilden blusser op i lys lue.”

”Hvor længe var du i Kiel?”
”Alt for kort- kun nogle få dage - ja en uges tid var det vel, men den svandt så hastigt. Jeg var gerne blevet der i måneder og år. - Men det var altså dog længe nok til, at ilden kunde blusse op. - Til at begynde med forstod jeg intet. Jeg var nærmest forfærdet, og jeg forargedes over disse mennesker, som med den største frimodighed talte højt om det, som andre tier med eller kun taler om med den største undseelse. Og de brugte så mærkelige udtryk, jeg aldrig havde hørt før. De talte om Kristi dyrebare blodstrømme på en sådan måde, at det kvalmede for mig i begyndelsen, det skal jeg ikke nægte. Og straks den første aften skulde vi bede sammen - knæle sammen og bede med lydelig røst. Det bekom mig ikke vel.”

Hans Adolf gøs. Han var vis på, at det vilde heller ikke have bekommet ham ret vel. Da Hans Adolf var kommet ind på sit værelse, sad han længe uden at kunne bekvemme sig til at gå i seng. Han var mere nedbøjet, end han længe havde været. Den glæde, han havde følt, straks da han trådte over tærskelen til dette hus, var ganske forsvundet. Ak, sådan vilde det nok bestandig gå ham. Aldrig vilde glædens døre stå ham åbne ret længe ad gangen. Altid ville han komme til at stå udenfor.

Og dog kunde han ikke slippe håbet om, at det dog også engang ville forundes ham at opleve noget af den samme glæde som Nikolaj. Han trængte så inderligt dertil. Han foldede sine hænder, men hans ord var døde og kolde og vilde ikke blive til rigtig bøn.

Da han var kommet i seng, drejede han ansigtet om mod puden og græd stille. Var der overhovedet emmer mere under asken - Åh, om så dog Guds ånd vilde komme og blæse til dem!
”I dag må du se at underholde dig selv”, sagde Nikolaj næste morgen, da de sad ved deres øllebrød. ”I dag skal jeg arbejde med min prædiken.”

”Jamen er det da mere end fredag i dag?”, sagde Hans Adolf og tænkte sig om. ”Far gjorde altid sin prædiken om lørdagen. Gør ikke alle præster det?”
”Ikke jeg”, svarede Nikolaj og rystede smilende på hovedet.
”Jeg har ikke stunder til det om lørdagen”.
”Hvorfor ikke?”.
”Så er her jo skriftemål.”
”Er der det hver eneste lørdag?”
”Ja, ja!”.
”Nej virkelig. Nå, men det kan vel ikke optage hele dagen. Når der var skriftemål i Randerup, var det snart overstået.”

”Jamen her er vi ikke i Branderup!” - Han stoppede op, som om han fortrød den lidt sejrsstolte tone, han sagde dette i. Han slog ud med hånden og smilede undskyldende. ”Du forstår, jeg vil ikke sige noget ondt om far. Han var en god mand, og han mente det godt nok. Han kunde jo ikke gøre for, at han ikke mødte livet, at han ikke så det åndens lys, som vi – som Broder og jeg ad Herrens underfulde veje har fået at se, Derfor er det heller ikke at undres over, at kun få i Randerup gik over fra døden til livet - om, i det hele taget nogen gjorde det. Og så var der naturligvis heller ikke mange, der følte trang til at gå til skrifte.”

Hans Adolf sad med sammenkneben mund. Dette huede ham slet ikke. Han syntes, Nikolaj trods de kønne ord, kastede smuds på deres fars minde. Der var noget i ham, der sagde, at han burde tage til genmæle, men han vovede det alligevel ikke.

”Der skal altså ske en masse her i morgen”, sagde han lidt vrippent.
Nikolaj studsede lidt over hans tone, men han smilede blot og sagde:
”Du kan jo vente og se. Men så må du tidligt op. Kom klokken syv hen i kirken, så kan du få at se, hvad der skal ske, og det kan godt være, du vil synes, det er en hel masse.”
Det irriterede Hans Adolf lidt at blive sådan holdt hen, men han ønskede ikke at blive beskyldt for nysgerrighed, så han spurgte ikke mere.

Han tilbragte det meste af dagen med at strejfe rundt ad de sandede veje og over markerne. Ofte lagde han sig i græsset med hænderne under nakken og stirrede op mod de runde, hvide sejlende skyer og morede sig med at iagttage, hvordan de skiftede form - et mandshoved med skæg og hjelm blev til en stejlende ganger og så til en kat, der skyder ryg. - Nu og da strakte han hånden ud og plukkede en at de blomster, der i tusindvis omgav ham på alle sider. Han følte en dyb og inderlig hjertens glæde ved at betragte disse blomster og indsuge deres duft. Det var hans barndoms blomster og de kaldte skønne erindringer frem hos ham.
Under hele sit ophold i København havde han næppe nok set en blomst, endsige da plukket en, og der faldt en egen fred over ham ved nu atter at møde disse uskyldige gule, hvide og blå Guds underværker. De mindede ham om noget godt og lifligt, der lå dybt begravet i hans sind. Tårerne trådte frem i hans øjne, og han vidste ikke, om det var af sorg eller glæde, han ville græde. Der var noget, der vældede op i

ham, ligesom en sang, der tonede dybt inde i hans sind. Han havde fornemmelsen af, at om han blot havde kræfter dertil, så kunde han forme sine tanker i vers. Hans øjne lukkede sig og han sank hen i en vidunderlig tilstand midt imellem drøm og virkelighed. Men det varede ikke ret længe, før virkeligheden vidste at gøre sig gældende på en ubehagelig måde. Hans ene ben var kommet til at sove, og hans ryg værkede, fordi han have ligget på en jordklump. Han rejste sig med besvær og humpede hjemad, bedrøvet og forstemt.

Da han den næste morgen stod ved vinduet og så ud på vejen, overraskedes han ved at se en stadig strøm af mennesker gå forbi. Det var mest kvinder, men der var også adskillige mænd. Han spurgte Mariane, som gik og tog af bordet, hvor alle de mennesker skulle hen.

"De skal da hen i æ Kirk"', svarede hun, som om det var et tåbeligt spørgsmål at stille.
"Skal de allerede til skriftemål nu?"
"Nej, først skal de til æ bed'time", sagde hun og skramlede videre med tallerkenerne.
"Bedetime?" udbrød Hans Adolf forundret. "Hvor kan de få stunder til det på denne tid af dagen? De skulle dog være på markerne nu."
"Ja, men de enedes om at spænde bæsterne fra et par timer, mens de går til æ be´ time."

Uden yderligere forklaring forsvandt Mariane ud i køkkenet, mens Hans Adolf greb sin hat og skyndte sig ad kirken til for at erkyndige sig om, hvad dette dog var for noget. Da han nærmede sig, blev han virkelig overrasket. Der var helt sort af mennesker ved den frønnede kirkegårdslåge og mellem de græsbevoksede gravtuer. De var ikke søndagsklædt, men i deres arbejdstøj, om end navnlig kvinderne var nettet en smule. Inden han var nået derhen, var de fleste strømmet ind ad den lave kirkedør.

Han fulgte efter og satte sig på en af de nederste bænke. Han så sig undrende om. Den anselige kirke var meget nær ved at være fyldt. I hvert fald skulle der nok være hen ved et hundrede mennesker eller så, så vidt han kunne skønne.

Nikolaj stod i kordøren med salmebogen i begge hænder. Han nævnede et nummer og der blev bladet ivrigt i bøgerne rundt om.
Så sang Nikolaj for med sin dybe og velklingende stemme:

Jeg takker dig ret hjertelig
o, Herre, nådig og milde,
i Nat at du med stor Omhu
mig vogte og vare vilde -"

Til at begynde med var der kun få der sang med. Under de første vers var man mest beskæftiget med at rense de morgenru stemmer med kraftig hosten og harken, men længe inden man var nået til det attende og sidste vers, var sangen steget til et vældigt brus, der fik ruderne til at klirre.

Nikolaj lagde salmebogen få sig og tog den store bibel fra altret, og Hans Adolf så med usigelig forbavselse, hvordan de fleste af tilhørerne gav sig til at blade i bibler, som de havde med sig.
"Vi fortsætter, hvor vi slap sidste lørdag," sagde Nikolaj. "Vi begynder i dag med Salomos Højsang det 2. kapitel, hvor det hedder: "Jeg er en Rose i Saron en Lilje i Dalene"."

Han læste hele kapitlet langsomt igennem, mens stive bondefingre fulgte linierne, og en sagte mumlen lød rundt om.
Hans Adolf sad med bøjet hoved og hørte efter det, som blev læst. Underligt, så dybt bevæget han blev over dette. Han kendte dog ellers stedet godt nok, men han havde aldrig før tænkt på, hvor skønt det i grunden var. Han måtte tørre noget fugtigt væk fra sine øjenkroge.

Så tog Nikolaj fat på udlægningen.
"Det er bruden, der berømmer sin brudgom, og det er udlagt, at den frelste sjæl berømmer sin frelser, Jesus Kristus. – Og brudgommen besværger Jerusalems døtre, at ingen må forstyrre hans brud, og det skal sige os, at, således vogter Kristus sine udvalgte, på det at ingen skal forstyrre deres sjælero. Bruden glæder sig over sin brudgoms nærværelse, og det skal være et billede på, hvorledes den frelste og troende sjæl glæder sig over Kristi søde nærværelse. Og sluttelig bærer brudgommen omsorg for sin vingård, at de små ræve ikke skal fordærve den, og derved påmindes vi om at jage de små synder ud, som vil fordærve de helliges samfund.

Han gik så nærmere ind på dette, punkt for punkt, og forklarede i løbet af en halv times tid, hvordan det alt sammen vedrørte hver enkeltes daglige liv og personlige Gudsforhold. Og derefter tog han fat på at katekisere, idet han ved udkastede Spørgsmål undersøgte, om hans tilhørere nu også havde fattet hans mening.

Hans Adolf Brorson

Hans Adolf var helt forfærdet, da han forstod, hvad det var, Nikolaj vilde til at tage fat på. Holde katekisation med voksne mennesker, med bønder! Hvad var det for galmandsværk? Dette var at spænde buen så højt, at den måtte briste. Dette kunne der umuligt komme andet end pinagtighed ud af.

Men sandelig - efter en ganske kort pause kom svarene, som vel var meget kortfattede, men som dog blev fremsat med en frimodighed, som man ikke skulle have tiltænkt disse indesluttede mænd og kvinder, ganske vist var spørgsmålene ikke svære, lagde endda som regel svaret så nær, at det næsten ikke var til at svare

forkert, men alene det, at disse jævne bønder kunne få sig til at oplade deres røst i en kirke, var forbløffende.

Da dette havde stået på i en god halv time, var de kommet hele kapitlet igennem, og Nikolaj lagde bibelen tilbage på altret.
Så opfordrede han til bøn, og alle hoveder bøjede sig som kornet for et vindstød.
Nu forlod de fleste kirken, men de som skulle til skriftemål, blev tilbage. En for en kom de op i koret. hvor Nikolaj førte en hviskende samtale med dem, hvorefter han til slut lagde hånden på den skriftendes hoved.

Hans Adolf var helt fortumlet af alle de forunderlige indtryk, da han forlod kirken. Han stod først lidt og ventede på Nikolaj, for at de kunde følges hjem, men så kom han på andre tanker.
Han ville alligevel helst ikke møde Nikolaj lige nu, for så skulle han jo nok forhøres om, hvad han syntes om det hele. Og hvad skulle han så svare? Det var nok bedre, han gik sig en lille tur, inden han skulle tage en drøftelse op med Nikolaj.

Han gik langsomt og med hænderne på ryggen, dybt hen sunket i sine tanker. Ofte var der bønder på marken, som ærbødigt tog huen af, når han passerede, men han så intet. Hvad skulle han svare, når Nikolaj spurgte. Han vilde nok med sandhed kunne sige, at han fandt meget af det, han havde oplevet i kirken smukt og betagende. Men var det alligevel ikke for meget af det gode? Var det ikke at drive nidkærheden for vidt på en ganske almindelig arbejdsdag at holde travle bønder fra deres arbejde i flere timer? Kunne det virkelig være nødvendigt og var det forsvarligt?

Da de mødtes ved middagsbordet, spurgte Nikolaj slet ikke om noget og Hans Adolf var ved at brænde inde med alle sine indvendinger. Han kunde imidlertid ikke dy sig.

”Gør I virkelig sådan hver eneste lørdag?” spurgte han pludselig.
”Hvilket?” sagde Nikolaj, hvis tanker åbenbart var langt borte.
”Jeg mener - holder I bedetime - og katekisation - hver eneste lørdag?”
”Javist.”
Et øjeblik tøvede Hans Adolf og ventede på, om Nikolaj dog ikke ville sige mere, så mumlede han:
”Er det ikke - hm - ærlig talt, synes du ikke - hm - det er lidt overdrevent? Jeg mener - går der ikke for megen tid dermed - sådan hver eneste lørdag?”

Nikolaj så på ham med oprigtig undren.
”For megen Tid? Jeg forstår ikke. Kan der gå for megen tid med at sørge for sin sjæls næring?”
”Nu ja”, sagde Hans Adolf og følte sig meget ubehageligt til mode. ”Man skal jo dog også leve - man skal jo dog også være menneske.”
Nikolaj rynkede brynene let.

”Jeg holder nu for, at, aldrig er nogen nærmere ved at være et ret menneske, end når han hører Guds ord og tager det til sit hjerte. Naturligvis skal det daglige liv også passes, men der er nok ingen fare for, at det skal blive glemt. Det skal der nok blive tid til. Hvis vi udregnede hvor mange timer man ugen igennem bruger til at arbejde i og til at æde og drikke og til at sove i. så ville det vise sig, at det er en grumme ringe del af ugen vi bruger, selv her i Bedsted, til at sørge for vore udødelige sjæles tarv.”

Det var med beklagelse Hans Adolf så alle sine argumenter smuldre hen, men han gjorde dog endnu et lille spagfærdigt forsøg på at stå sig.
”Men vil det ikke skade kirkegangen i morgen? Vil folk ikke blive hjemme og trøste sig med. at de lige har været så rigeligt i kirke og der fået Gudsfrygt nok for den hele uge?
Nikolaj kneb øjnene sammen og smilede.
”Vent til i morgen og se!”

Hans Adolf ærgrede sig over den sikkerhed, hvormed dette blev sagt, og det var ikke langt fra at han ønskede, at de fleste kirkebænke vilde stå tomme den næste dag. Og da søndagen oprandt med silende regn, smilede ban ved sig selv i skadefro forventning om, at, nu fik han nok dette fromme ønske opfyldt. Han huskede nok fra Randerup, hvor bange folk var for at vove sig ud i deres Kirkeklæder i regnvejr. Men han blev til skamme. Da han, mens det ringede sammen, trådte ind i kirken, måtte han søge godt for overhovedet at finde sig en siddeplads.

Der havde i hans sind ophobet sig en ikke ringe del af uvilje mod broderen, men den fortog sig ganske, da denne begyndte at prædike. Det var virkelig en god prædiken. Den var helt anderledes end nogen, han havde hørt for, men det var umuligt at være uberørt af dens alvor og varme. Det var første gang, han hørte Nikolaj prædike, og han måtte beundre hans store veltalenhed.

Han talte ganske frit uden noget øjeblik at gøre brug af det manuskript, der dog ganske åbenlyst lå foran ham. Den meste tid lænede han sig på en meget indtrængende måde ud over pulten og gjorde brug af meget udtryksfulde håndbevægelser og andre retoriske kunstgreb, såsom at sænke og hæve stemmen, at ryste de knyttede hænder og slå i pulten. Men det faldt så ganske naturligt. Der var intet kunstigt eller opstyltet derved, men det kom alt sammen indefra. Hans prædikemåde var meget langt fra de fleste præsters søvndyssende facon, og det var forståeligt nok, at mange gerne vilde ofre tid på at høre dette.

Teksten var den forlorne søn. Med levende fantasi og med malende ordrigdom skildrede han denne unge mand både i hans tillidsfulde frejdighed, da han gik hjemmefra, sikker på nok at skulle kunne klare sig, i hans ynkværdige tilstand ude blandt svinene og i hans ydmygende og dog så frydefulde hjemkomst til faderens åbnede favn, Hermed gik de første tre kvarter, men så var det først, den egentlige prædiken begyndte. Så tog han fat på at overføre lignelsens tale på tilhørerne, på den enkelte: ”Det er dig, der er den forlorne søn, det er dig, der sidder i sult og skam og armod ude blandt svinene og ikke har det, hvormed du kan mætte din sjæl, fordi du har ødet dit åndelige gods hen. Det er dig, der nu på denne dag skal gå i dig selv og vende om og falde ned på dine knæ og sige: Jeg har syndet imod himlen og overfor dig.” Dette var direkte tale, ikke til at misforstå. Hver enkelt i kirken følte præstens pegende finger rettet mod sit eget Hjerte.

Heller ikke Hans Adolf gik ram forbi. Han måtte indrømme det for sig selv, at, han ejede ikke det, som åndeligt talt kunne mætte ham. Nikolaj ejede det, det var ganske tydeligt, og adskillige af disse enfoldige bønder var nok i al fald godt på vej til at få det i eje. Den gamle plagsomme tanke kom over ham på en ny måde: Jeg står udenfor - de andre er indenfor, men jeg står udenfor.

Da de havde sunget en lang salme af Kingo, tog Nikolaj fat igen og gav sig til at katekisere på grundlag af sin prædiken for at få dens hovedpunkter rigtig slået fast. Men nu havde Hans Adolf fået nok. Han strøg sig med en lidende mine over panden, som for at antyde, at han var ved at få ondt i det ophedede rum og forsvandt så ganske stille.

Ved middagsbordet var Nikolaj forbavsende frisk og veloplagt til trods for alt det, han havde haft at gøre.
”Du ser mig noget søvnig ud, Hans Adolf”, sagde han muntert.
”Har du sovet dårligt i nat?”
”Næh, jeg sov ganske godt. Men det er rigtigt nok, at jeg føler mig lidt mat og søvnig, Det er nok, fordi jeg ikke er vant til den stærke landluft.”

”Det er rimeligt nok. Men så har du nok bedst af at tage dig en lur, når vi nu har spist. Så vil jeg ikke foreslå dig at tage med i kirken igen i eftermiddag. ”
Hans Adolf følte sig ganske udmattet ved tanken om, at der skulle foregå mere endnu.
”I eftermiddag? Hvad da?”
”Åh, jeg plejer ved tretiden at samle folk igen for endnu engang at gennemgå min prædiken med dem.”
”Så skulde man også tro”, sagde Hans Adolf med et Suk, ”at de efterhånden kan den.”
”Måske, skønt det kan man nu ikke være alt for sikker på.
Menneskehjertet er såre trægt og langsomt til at modtage de åndelige ting og har meget svært ved at bevare det, som det har modtaget, så man kan ikke tilstrækkeligt befæste det deri.”
”Og de kommer alle sammen igen klokken tre?”, spurgte Hans Adolf, som nu ikke længere anså nogen ting for umulig.
”Vist kommer de, og det endda med glæde. Når nogen først har fået ret smag for Guds ord, skal der meget til at holde dem borte.”

Der var tavshed en stund, mens de skrabede de sidste rester grød af tallerknerne. Så lagde Hans Adolf skeen fra sig, lænede sig tilbage og sagde med et suk:
”Det må være dejligt sådan at se sin gerning lykkes.”
”Det er det også - af Guds nåde og til Guds ære.”
”Og altid at kunne tale til en fyldt kirke.”
”Ja, ja, og så er det jo alligevel ikke nok.”
”Ikke nok? Hvordan kan en kirke vel være mere end fyldt?”
”Jeg mener, det er jo ikke nok, at mennesker kommer i kirken.
Det afgørende er, at de kommer ind i Guds rige.”
Hans Adolf vidste ikke, hvad han skulle svare til det, og derfor tav han.

”Men der er Gud være lovet allerede en del, som er gået ind”, fortsatte Nikolaj. ”Og flere vil følge, det ved jeg forvist. Og jeg mærker, hvordan de troende sjæle kendeligt vokser i Guds nåde og kundskab. Men de higer også som nyfødte børn efter ordets uforfalskede mælk. Der er endda nogle, der har spurgt, om de ikke også kan få lov at høre ordet søndag aften - om de ikke kan komme sammen her i præstegården.”
”Og hvad har du så svaret dertil?”
”Der var dog kun ét at svare dertil. Hvordan skulde jeg kunne lukke min dør for dem, som mit hjerte står åbent for? Og hvor kan jeg andet end af hjertet, at glæde mig over, at der er nogle, der hellere vil besøge deres sognepræst, end at besøge kroer og andre forfængelige steder?”

Da der var gået nogle uger, begyndte tiden at falde Hans Adolf lidt lang. Hidtil havde alt det nye, som strømmede ham i møde, interesseret ham så meget, at han ikke fik tid til at kede sig. Desuden var han endnu så svag, at han sov en stor del af tiden væk.

Han begyndte at læges efter noget at bestille. Han forstod, at det betød, at han nu var ved at komme sig, og han glædede sig over dette sundhedstegn, men pintes så samtidig af, at han ikke kunne få sin virksomhedstrang tilfredsstillet. Han ønskede

så inderligt, at han nu havde nogle gode historiske eller filosofiske værker, for nu havde han både tid og kræfter til at gå i gang med et virkelig grundigt studium. Men i Nikolajs sparsomme bogsamling fandtes naturligvis intet af den slags. Han måtte nøjes med de teologiske bøger, men til hans store overraskelse interesserede de ham lidt mere nu, end de før havde gjort.

Han havde i grunden så småt håbet på, at Nikolaj skulle bede ham hjælpe til med noget af det praktiske præstelige arbejde, men det var der aldrig tale om, og Hans Adolf ville ikke selv tilbyde sig. Han forstod jo også nok, hvorfor han ingen opfordring fik. Han manglede noget - ikke bare eksamen og ordination, men det, der var værre - kraften fra det høje.
Nikolaj havde vel ikke sagt det direkte, men indirekte kom det frem gennem mangfoldige små bemærkninger og antydninger.
Hans Adolf havde et meget skarpt øre for sligt, en følsomhed, som nærmede sig det overfølsomme, så at han måske nok nu og da lagde andet og mere i en uskyldig ytring, end der lå i den.
Det gjorde lediggangen dobbelt bitter, at grunden til den var hans uværdighed. Men han forstod så godt, at, det kunne ikke være anderledes. En menighed, som var vant til Nikolaj, kunde naturligvis ikke være tjent med ham.

Det var lyspunkter i hans efterhånden lidt triste tilværelse, når Kristine Bruhn kom på sine hyppige små besøg. Hun bragte altid lys med sig. Meget stille var hun, man hørte hende aldrig le, men smile kunne hun, og det smil var som solskin over en eng, syntes Hans Adolf. Han vidste ikke noget bedre end at sidde ganske stille og se på hende, når hendes travle små fingre arbejdede med alt det meget, der skulde ordnes til det nye hjem.

Der blev ikke sagt ret meget, men det var netop det hyggelige, at de kunde tie, når de vilde, og tale, når de vilde. Det var som om han havde fået en kær søster. Han kunde næsten ikke forstå, at han ikke havde kendt hende altid. Han måtte ligefrem misunde Nikolaj, den lykkens pamfilius, der skulde eje denne perle. Men hun vilde blive netop den rigtige kone for Nikolaj, netop sådan en kone, som han trængte til. Hun var ikke mindre from end sin tilkommende mand, men var nok alligevel lidt mere i forbindelse med det jordiske end han. Når hun blev kone i huset her, ville hun sikkert kunne tilføre hjemmet det friske pust af menneskelighed, som man nu kunne savne.

Brylluppet stod i september i Løgumkloster. Og her mødte Hans Adolf endelig sin moder og Ole Holbek, som han ikke havde set nu i en årrække. Moderen var meget bevæget ved at se ham, og skønt de mødtes ude på gårdpladsen, mens det store følge var ved at stille op og masser af øjne så dem, omfavnede hun ham på det hjerteligste og gjorde slet ingen forsøg på at skjule sine tårer.

”Min kære, kære dreng!”, hulkede hun og trykkede ham ind til sig. ”Hvor 'er det godt at holde dig i mine arme igen. - det har været en streng tid for dig, og vi har tænkt så meget på dig og har opsendt så mange bønner for dig.” Så holdt hun ham ud fra sig i armslængde og betroede ham. ”Du er blevet stor, min dreng - men aah, hvor er du tynd og bleg.”

”Det er ingenting nu, sagde han med en lidt kunstlet frejdighed, som han måtte påtage sig for at dække over sin bevægelse. ”Så skulle du have set mig, da jeg kom til Bedsted -
da var jeg tynd og bleg, kan du tro - men nu kommer jeg mig fra dag til dag.”
”Hvornår ser vi dig i Randerup?”, spurgte Ole Holbek, der også havde måttet tørre sig en tåre af øjet.

> ”Jeg ved ikke rigtig - det varer nok ikke så længe. Men jeg synes jo ikke, jeg vil rejse fra Bedsted, netop som Kristine kommer. Det kunne jo se ud, som om jeg flygtede for hende, lo han.
>
> I den følgende tid kom Hans Adolf til at erkende den gamle sandhed, at man skal ikke glæde sig for stærkt til noget. Havde han troet, at uret i Bedsted præstegård skulde blive mere tiltrækkende for ham, når Kristine kom, så blev han meget skuffet. Ganske vist, Kristine var stadig lige sød og mild, og det var unægtelig, at hun bragte hygge med sig, så at de stolte stuer i præstegården som ved et trylleslag blev forvandlet til dette uforklarlige, der hedder et hjem. Men det blev bare ikke rigtig et hjem for Hans Adolf. Havde han for følt sig udenfor, gjorde han det tusindfold mere nu. De var flinke og venlige nok imod ham, både Kristine og Nikolaj; han havde intet som helst at beklage sig over i så henseende, men han kunne alligevel ikke undgå at mærke, at han var tilovers. Selv om de talte venligt til ham, havde han en pinagtig fornemmelse af, at de ikke rigtig interesserede sig for ham. De interesserede sig kun for hinanden. Ofte sad de og talte så at sige over hovedet på ham, som om han slet ikke var til stede. Og blandede han sig så i samtalen, så studsede de og så overrasket hen på ham og derefter på hinanden - og så først svarede de ham - meget pænt og venligt men uden nogen virkelig hjertelighed, syntes han.
>
> Det var, ikke til at holde ud. Han havde nok hørt om, at unge nygifte folk kunde have det på den måde, men han havde ikke rigtig troet på det, han havde anset det for at være en spottende overdrivelse, men nu vidste ban, at det var den skinbarlige Sandhed. Her var ikke til at være for en tredjemand. Nu var tiden vist inde til, at han skulde bryde op og rejse til Randerup.
>
> Og da han en dag begyndte at tale derom, havde de heller ikke noget at indvende derimod. Kristine udbrød ganske vist: ”Allerede”, men der fulgte ikke nogen opfordring til dog endelig at slå sig til ro noget længere. Tværtimod gav Nikolaj ham med påfaldende ivrighed ret i, at Randerup præstegård nu vist også burde nyde godt af hans selskab.
>
> ”Og jeg skal nok få en af bønderne til at age dig derover,” sagde han helt oplivet, og han begav sig straks ud for at træffe de fornødne forberedelser. Og få dage derefter kom Hans Adolf af sted på den mest standsmæssige måde.”

Han var nu hjemme i Randerup, efter at have opholdt sig hos sin bror i et lille kvart års tid. Det var i Bedsted han for første gang for alvor var blevet konfronteret med pietismen.

Men der var så stille i Randerup præstegård. Ofte havde han syntes at der i Bedsted præstegård var for megen uro og foretagsomhed, men nu gik han mange gange og savnede Bedsted.

Her fortsatte Nicolaj ufortrødent sin store livsgerning blandt sognets beboere, og samtidig tog mange studenter ophold hos ham i præstegården for der at blive forberedt til deres præstegerning.

Hans Adolf, derimod, blev kort tid efter ansat som huslærer hos sin morbror amtsforvalter Clausen på "slottet" i Løgumkloster.

> Nu og da spadserede han ud til Bedsted og besøgte Nikolaj og Kristine. Han blev altid vel modtaget derude, de var rigtig så venlige imod ham, særlig Kristine, som han kom til at holde mere og mere af. Men skønt de aldrig sagde noget om det, havde han dog stadig en ubehagelig fornemmelse af at komme til ulejlighed. De var altid så optaget af det meget arbejde i sognet og havde ikke megen tid til at tale med ham.

> Og der var stadig denne usynlige men meget skillende mur imellem dem. Han var udenfor, og han syntes ikke, de nogensinde rigtig gjorde noget for at hjælpe ham ind. Nu og da kunne der vel nok falde en lille formaning, og han havde også let ved at opfatte, at et og andet i Nikolajs bøn ved morgenandagten var møntet på ham. Men det var alligevel ikke rigtig noget, der havde art. Han undrede sig over, at de to, der var så meget for deres sognebørn, ikke syntes at kunne være noget for en af deres egne.
> Hver gang han var der ude, håbede han på, at en af dem rigtig vilde give sig til at tale med ham om hans sjæls salighedssag, men det skete aldrig, og han gik skuffet derfra - og så alligevel på en måde lettet. For at en sådan samtale under alle omstændigheder måtte blive pinlig, forstod han jo til fulde."

I de godt 3 år Hans Adolf opholdt sig i Løgumkloster overvandt han endelig sin store personlige krise og via mange besøg i Øster Højst hos Enevold Ewald blev han efterhånden også en ligeså troende pietist.

I 1720 blev hans stedfar Ole Holbek alvorligt syg og Hans Adolf besøgte i de følgende måneder ofte barndomshjemmet i Randerup, hvor han søgte at trøste sin mor så godt han kunne. Da foråret kom i 1721 kunne Ole Holbek dog igen færdes oppe og så småt begynde at passe sit præsteembede igen. - -

> "Og så pludselig kom slaget fra en helt anden side, end nogen havde ventet. En dejlig sommermorgen, da Hans Adolf netop stod og ville en tur i engen med børnene, kom der ridende bud fra Bedsted med brev fra Nikolaj. Hans Adolf blev ligbleg, og sveden stod frem på hans pande, mens han læste det.
> "Er der noget galt?" spurgte Katrine og glippede ængsteligt med øjnene.
> "Ja" Hans Adolf strøg sig over panden. "Det er forfærdeligt - jeg kan slet ikke fatte - Kristine - Nikolajs kone er blevet syg - en uforklarlig sygdom - og det er pludselig blevet meget værre. - Hun svæver mellem liv og død."
>
> "Aah nej - aah nej!" klagede Katrine. "Så må du da af sted derhen - med det samme."
> "Ja, Nikolaj skriver, at vil jeg se hende endnu engang - i live, så må jeg. - Jeg må af sted - kan jeg ikke låne en hest -"
> "Jo" råbte Johan, glad over at kunne gøre noget. "Nu skal jeg rende hen og få sadlet en af hestene til dig."
>
> Det viste sig vanskeligt nok, for alle hestene var i marken, og der gik flere timer, inden Hans Adolf kunde komme af sted, og han fortrød, at han ikke var taget af sted til fods med det samme, så kunde han have været der for længst.
>
> Han sprængte af sted, men han kom for sent. Nikolaj modtog ham i forstuen, ganske forstenet af sorg og førte ham uden et ord ind i soveværelset.
> Der lå hun, bleg som voks, men med det yndigste smil om munden. Sengen var smykket med et væld af havens røde roser.
>
> Hans Adolf stod stum og stille og stirrede på dette syn. Han kunde slet ikke få fat på, at det var virkelighed. Det var, som om nogen havde vist ham et billede, et vidunderlig smukt maleri.
> En rose mellem roser!, hviskede han hen for sig.
>
> Han sagde et eller andet til den fortvivlede Nikolaj, han vidste ikke selv hvad, men han syntes han måtte sige noget, også for at prøve at bringe sig selv nogen trøst. På én gang var det, som om han var blevet ramt af et kølleslag, så han vaklede

derunder. Døden var dette - den frygtelige død, den gådefulde og ubønhørlige død, og han forfærdedes derved.

Men så dette smil, dette fredfyldte smil i det hvide ansigt, hvor det alligevel kastede glans over dødens gru. Det var som om hun lå og hviskede: I skal ikke sørge, i skulle bare vide, hvor godt jeg nu har det, hvilken herlighed jeg nu har for øje!

En rose mellem roser, blev det ved at sige inden i ham. Det tonede så forunderligt i hans sind, ligesom en fjern sang, der kom nærmere og nærmere. Den blev til ord, den føjede sig til linier, til strofer.
"Jeg tror - jeg gerne vil være lidt alene - her", sagde Nikolaj med en mærkelig fremmed og grødet stemme.
"Ja."
Hans Adolf gik ind i studereværelset og stillede sig ved Nikolajs skrivepult. Næsten som i drømme greb han en pen, dyppede den langsomt og begyndte at skrive:

Her er en Rose lagt trods Edens Rosmariner,
af Kristi Roser, af de rareste Kristiner,
en Rose himmelsød, imens vi hende så,
hvis Længselsminde vi til Døden bære må. -
- Sov sødt, du yndigste, udi din Rosensal,
i Evighedens Vår du evig blomstre skal. -

Undrende læste han igennem, hvad han havde skrevet. Det var, som om det slet ikke var ham selv, der havde skrevet det. Hvor kom det dog fra?

Da han efter jordefærden var vendt tilbage til Løgumkloster, gik han hvileløs omkring og så på alting med den største undren. Det var, som om alting havde forandret sig. Ingenting var, som det havde været før. Der var kommet noget nyt ind i hans liv, noget vældigt, som han ikke havde haft nogen anelse om, og som han måtte bæve for.

Døden! Før havde det blot været et ord blandt andre ord, men med ét var den blevet den hårdeste virkelighed, på en måde virkeligere end alt, hvad der omgav ham, alt det, som hidtil havde været hele hans verden. Men også det, som er stærkere end døden, var blevet en virkelighed for ham. Han kunde blive ved med at se det smil for sig, smilet mellem roserne. Når han var helt stille, syntes han, han kunde høre hendes stemme, høre hende nynne: Nu har jeg vundet - nu vil jeg hvile mig i Rosensale!"

Anne Christine, som hun egentlig hed, var datter af præsten i Nr. Løgum og Løgumkloster, Christian Bruhn. Hun blev gift med Nicolaj 24. sept. 1716, og døde allerede efter 5 års ægteskab, den 7. juni 1721. Den 19. juni blev hun begravet.

Det var en stor sorg for Nicolaj og heller ikke mindst for de mange af sognets folk, der gennem bedetimer og andre møder var kommet i præstegården. Det var en sorg, der vedrørte hele sognet og hun fik da også så smuk en begravelse, der tænkes kunne.

I 1722 døde Ole Holbek. Herremanden på Trøjborg var med ved begravelsen og bagefter tog han Hans Adolf til side og anbefalede ham til skyndsomst at tage til København og få sin teologiske eksamen. Den fik han da også hurtigt, og blev kort efter indsat som præst i Randerup.

Inden han var taget til København, havde han friet til sin egen elev fra Løgumkloster, Cathrine Clausen, amtsforvalterens datter. Hun var dog endnu kun så ung, og der var meget, der skulle gøres inden der kunne blive bryllup.

> Omsider blev brylluppet fastsat til sidst i november. Og så nåede der at blive bryllup andetsteds i familien forinden. I oktober giftede Nikolaj sig i al stilhed med den unge præstedatter fra Humstrup, Barbara Hansen. Moderen glædede sig meget over dette ægteskab, for der var blevet så trist og tomt i Bedsted præstegård, siden Kristines død. Men Hans Adolf kunde ikke glæde sig. Han blev ganske forfærdet, da han fik meddelelsen. Det var ham så rent ufatteligt, at Nikolaj virkelig så hastigt havde kunnet glemme den yndige Kristine. For ham stod dette nye slægtskab nærmest som en helligbrøde. Og da de nygifte meldte deres besøg i Randerup præstegård var han mest tilbøjelig til at gå sin vej.
>
> Men hans nye svigerinde overvandt med det samme al hans modvilje.
>
> "Jeg ved godt," sagde hun og så på ham med sine alvorlige brune øjne, "at jeg er ikke nær så god, som den elskelige Kristine var. Men jeg vil prøve, så godt jeg formår det, at være noget for Nikolaj, nu da Kristine ikke er i stand til at være det mere. Og du skal ikke være bange for, at hun skal blive glemt.
> Vi vil altid ære hendes minde. Vi har på hendes grav plantet nogle af de røde roser, som du nævnede i dit skønne mindedigt over hende, og dem vil jeg hæge om, så længe jeg lever."

I nogle år var Hans Adolf Brorson herefter præst i Randerup. Herfra kom han til Tønder, hvor han blev dansk- og tredjepræst.
Hans store interesse var salmedigtning, men . . .

> "Det var nu ikke meget, Brorson kunde få tid til at beskæftige sig med skriveri. Det daglige arbejde lagde stærkt beslag på ham. Stadig var der prædikener og bibellæsninger og katekisationer, som skulde forberedes, og hver eneste eftermiddag gik med husbesøg, mest ude i landsognet Emmerske, Dog nu og da i sene aftentimer fik han fæstet et og andet på papiret. Men når han havde skrevet det, var det næppe nok, han læste det igennem, og så lagde han det i en skuffe og tænkte ikke videre over det.
>
> Men en aften hen på efteråret kom det pludselig over ham, at nu skulle han gøre noget alvorligt ved det. Det kom så stærkt, at han ikke kunne skubbe det fra sig.
>
> Her var nu den salme, han allerede i Randerup havde skrevet til børnene. Hvis den bare blev pudset lidt af hist og her, så var det virkelig en meget pæn lille salme og kunne nok være til glæde og opbyggelse for en og anden - og måske ikke alene for børn.
>
> Og her var en salme om den rette juleglæde: "I denne søde Juletid tør man sig ret fornøje." Han kunde godt huske den aften, han skrev den. Det var gået så forbavsende let, han havde så at sige skrevet den ud i ét træk. Måske skulde der lige føjes et par enkelte vers til, for at det hele kunde blive mere afrundet.
> Sådan fandt han det ene efter det andet. og uden at han vidste af det, gik den ene nattetime efter den anden.
>
> Men så kom på en gang en tanke flyvende til ham, Der var noget forunderligt ved den - den var ganske ny og frisk, og så på samme tid virkede den som noget, han

kendte så godt. Den dukkede op som noget, der ubemærket havde ligget i årevis i hans sind og groet.

”Jeg er en rose i Saron!” lød det i hans øren; han så for sig Broder Nikolaj stå i Bedsted kirke og læse den tekst op, og hele stemningen fra den dag stod lyslevende for ham. Og derefter skiftede billedet for hans indre øje. Han så for sig det blomsterduftende sovehammer, hvor Kristine lå bleg, men med et yndigt smil om munden på den hvide pude med et væld af røde roser omkring det lokkede hår.
Og så med ét stod de første linier foran ham på papiret:

Den yndigste Rose er funden,
blandt stiveste Torne oprunden -

Han standsede og sad længe og så stærkt bevæget frem for i sig. Det var så skønt, det syn, som havde oprullet sig for ham - den skønne røde rose, der blomstrer mellem tidsel og tjære i den øde mark - Frelseren blandt synderne. Det var så skønt, at han måtte græde. Tårerne løb ned ad hans kinder og vædede papiret.

Han lænede sig tilbage i stolen og læste det skrevne igennem.
Så trak han vejret dybt og rystede langsomt på hovedet. Ak, det var jo alligevel slet ikke, hvad det skulde have været! Dette var aldeles ikke noget fuldstændigt udtryk for det syn, han havde set. Ak, at det skal være så umuligt at sige i ord, hvad der har bevæget sig i en!

Var dette digt så overbovedet noget værd, når det var så ufuldkomment? Han vidste det ikke. Han var mest tilbøjelig til at kramme papiret sammen og kaste det i ovnen, men han tøvede alligevel med det. Han måtte hen til Schrader.
Så tidligt, han kunde være det bekendt, ilede han hen i præstegården. Han ville ikke falde med døren ind i huset og talte derfor en tid om almindelige ting, men vidste dårligt nok, hvad han selv sagde. Så trak han ligesom tilfældigt papiret frem.

”Jeg har i denne nat - eller rettere på denne morgen skrevet et lidet Digt - en salme, og jeg kunde lide at høre jeres mening derom. Jeg kan ikke selv komme på det rene med, om den dur til noget eller ej. Må jeg have lov til at læse den for jer?”

”Javist - læs kun!” sagde Schrader og satte sig interesseret til rette. Han strøg sig uafladeligt om hagen, mens han lyttede.
Læs mig det én gang til!” sagde han. Brorson så på ham med et usikkert blik. Udtrykket i Schraders ansigt gav ham mod.

Han læste salmen igen, og denne gang var hans stemme mere sikker.
”Det sidste vers!” sagde Schrader i en næsten bønfaldende tone. ”Gør mig den tjeneste at læse det sidste vers endnu en gang.”
Brorson læste:

Lad Verden mig alting betage,
lad Tornene rive og nage,
lad Hjertet kun dåne og briste,
min Rose jeg aldrig vil miste!

Schrader trak vejret dybt. ”Aldrig har jeg vidst”, sagde han, ”at det danske sprog kan være så smukt!”

Men hvordan gik det videre med de tre brødre? - Hans Adolf Brorson blev en stor salmedigter, hvis salmer endnu i dag lyder ud over landet. I 1737 blev han provst i Ribe og fra 1741 biskop samme sted.

Også Broder Brorson blev biskop. I Aalborg. Og endelig blev Nicolaj Brorson udnævnt til kongens personlige hofpræst ved Frederiksborg Slot. Mens han var ansat her fik også han tilbudet om en bispestol, men afslog. I stedet blev han i 1738 sognepræst ved Nicolajkirken i København. Her gik Brorson i gang med samme nidkærhed som i sin gamle menighed i Bedsted. Han holdt forsamlinger og katekisationer og talte med stor kraft mod synden, som gik i svang her og der.

Året efter blev han imidlertid syg. Da viste kongen sig meget venlig imod ham og lod ofte spørge efter hans befindende. Kong Christian gav endda sine to livlæger befaling om at tilse ham og lod ham få fri medicin fra sit apotek i København.

Nicolaj Brorson døde 1757. Han blev begravet i koret foran altret i Nicolaj kirken. 22 år tidligere havde han taget afsked med menigheden i Bedsted. Den holdt at deres præst, men …

> Tungest var det for Nikolaj selv. Han havde altid været glad for Bedsted, men hvor inderligt han var knyttet til denne Menighed, indså han først til fulde nu. Tyve år binder fast til et sogn, særlig når det er ens første, og når gerningen har været så rigt velsignet, som Nikolajs havde været her. Det var sværere, end han havde anet, at skulle sige farvel. Og så var der Kristines grav, han skulle forlade og roserne i præstegårdshaven, som de altid havde holdt så højt i hævd til minde om hende. ”Aldrig har der påhvilet mig tungere forretning”, sagde han, ”end at skulle sige farvel til dette sted og til denne menighed”.

Kilde:
- Niels Aage Barfoed: ”En rose mellem torne”. Roman om Hans Adolf Brorson. Lohses forlag. København 1952. 228 sider.

Supplerende litteratur:
- J. C. L. Lengnick: ”Personalhistoriske bidrag vedr. Danmarks og Norges gejstlighed”. 1847-58. Heri en stamtavle over familien Brorson, side 8.
- John Hansen: ”Hans Adolf Brorson og hans brødre - Det Rare Trekløver fra Randerup”. Livsskildringer og bidrag til et tidsbillede. Odense 1894.
- L. J. Koch: ”Salmedigteren Brorson”. København 1932.
- H. Hejselbjerg Paulsen: ”Sønderjydsk Psalmesang 1717-1740”. 1962.
- Holger Fr. Rørdam: ”Præsten Nicolaj Brorsons levnet”. Et livsbillede fra pietismens tid. Artikel i Kirkehistoriske Samlinger 1887-1889. Side 665-712.

Supplerende oplysning:
- Aage Brodersen, Ribe, og bror til gårdmand i Øster Terp Peter Brodersen. Han har af sin bedstemor i Øster Terp bl.a. hørt, at Hans Adolf Brorson skal være kommet til Bedsted i 1716 som en falleret, nedbrudt og forsumpet person. - I Bedsted tog Anne Christine Brorson sig af ham. De skal have haft stor sympati for hinanden, så meget at hun derved skal have været sin mand utro. I 1721 døde hun. Det rørte Hans Adolf meget, han havde syndet, han angrede det, og det bl.a. skal have været en medvirkende årsag til, at også han blev en ivrig pietist. (Meddelt af Aage Brodersen under et besøg i Øster Terp søndag den 13. nov. 1985.)